

7 NĚMECKÝ PRAVOPIS

RYCHLÝ NÁHLED KAPITOLY

I v této části najdete nejdříve český text, poté paralelní německý text. Český text Vám přiblíží obecně co je pravopis a jaké byly nejdůležitější změny českého pravopisu, německý text Vám popíše změny nového německého pravopisu a jeho současný stav.

CÍLE KAPITOLY

popsat hlavní změny nového německého pravopisu, stručně vysvětlit vývoj německého pravopisu, porozumět hlavním odborným pojmům

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

pravopis, ortografie, nový pravopis, psaní velkých a malých písmen, složená slova a jejich pravopis

Rechtschreibung, Orthografie, Groß- und Kleinschreibung, getrennt oder zusammenschreiben

Zvuková stránka jazyků se stále vyvíjí a proto se rozdíly mezi mluvenou a psanou podobou prohlubují, protože písmo na změny nereaguje. Jediným možným způsobem, jak přiblížit psanou podobu jazyka mluveného, je reforma pravopisu. Té ale brání především konzervativní postoj těch institucí, které o tom rozhodují. Kromě toho je prakticky neproveditelné, stejně jako v době zavádění písma, aby pravopis (ortografie) dokonale odpovídal mluvenému jazyku. Pokud se pravopis nemění po dlouhou dobu, rozdíly mezi oběma podobami jazyka mohou být propastné, jak to dnes můžeme pozorovat např. v angličtině a ve francouzštině.

7.1 Změny pravopisu

V českém pravopise byla poměrně radikální reforma zavedena už na začátku 15. století a jejím autorem byl patrně Jan Hus. Místo spřežkového pravopisu (který se dodnes používá v polštině) byla zavedena diakritická znaménka. V posledních desetiletích se reformy omezily většinou na změny pravopisu několika slov cizího původu. Určitý konzervatismus se projevuje v tom, že se v pravopise uchovává dvojice písmen i/y, přestože se v mluveném jazyce už dávno přestaly příslušné hlásky rozlišovat.

Německý pravopis vznikl přijetím a použitím pravidel latinského pravopisu a jejich aplikací na němčinu. Na vznik spisovné němčiny měl velký vliv Lutherův překlad Bible. Normy začaly až v 16. století, po vynálezu knihtisku. Přesto v té době ještě panovala tolerance. Po zavedení povinné školní docházky dochází k požadavkům na pravidla pravopisu. Potřeba jednotného pravopisu se projevila s rozšířením ekonomické a politické moci německy mluvících vyšších společenských vrstev. V Rakousku v roce 1879, v Prusku v roce 1880 vychází nová pravidla.

Pokusy o státní úpravu němčiny sahají už do dob rakouské panovnice Marie Terezie, která roku 1774 nechala vydat zásady pravopisu v mocnářství. O nejnovější reformě se v německy mluvících státech diskutovalo od počátku 70. let. Kromě těchto zemí se k úpravě připojily také Belgie, Francie, Itálie, Maďarsko a Rumunsko, kde jsou početné německé menšiny.

Úředně platná kodifikace německého pravopisu byla schválena na 2. berlínské ortografické konferenci v r. 1901. Po roce 1945 dále platí pravidla z roku 1902. V neposlední řadě měl velký vliv na německý pravopis „otec německého pravopisu“ Konrad Duden. Díky němu docházelo k rámcovým reformám. Vytvářely se pravopisné komise, na kterých se diskutovalo hlavně o psaní velkých písmen v případě substantiv. Dále následovaly nejrůznější návrhy reform z roku 1988 a 1992. V roce 1994 se konala ve Vídni konference a následoval přechodný termín k zavedení nového pravopisu.

Největší změny nastaly ve školství. Vyplynuly i problémy s vydáváním nových učebnic, kde celá akce byla v mnohých oblastech velmi náročná. Přestože nové učebnice začaly platit od 1. 8. 1998, nový pravopis bylo možné vyučovat již od 1. 8. 1996. Netrvalo dlouho a členové rady pro německý pravopis připravovali půdu pro novou reformu. Nová pravidla německého pravopisu byla přepracována v letech 2004 a 2006 a platí pravopisu od 1. 8. 2006.

Od vídeňského rozhodnutí se v dotyčných zemích rozhořely bouřlivé spory a na soudní instance se snesly žaloby. V severoněmecké spolkové zemi Dolním Sasku (Sachsen) byli žalobci úspěšní a podařilo se jim prozatím reformu pozastavit. Ve Šlesvicku-Holštýnsku (Schleswig-Holstein) byl pravopis předmětem referenda. Proti změnám byli i známí spisovatelé či vědci, např. GünterGrass a SiegfriedLenz¹.

¹ <https://archiv.ihned.cz/c1-971863-nemcina-ma-novy-pravopis> [19. 3. 2020]

7.2 Hlavní změny v německém pravopisu

Cílem rozsáhlé reformy bylo logičtěji a snadnější učení písemnému projevu. Z původních 212 pravopisných pravidel jich zůstalo 112 a z 52 pravidel o psaní čárek jich zůstalo devět. Němčina, typická slovesnými složeninami, se snaží v budoucnu psát jednotlivá slova odděleně (místo *sitzenbleiben* - *zůstat sedět* - bude *sitzen bleiben*).

Asi nejnápadnější změnou je psaní skupiny *ss* místo *ß* po krátké samohlásce. Nově se tedy píše *Hass* – *hassen* (dříve *Haß* – *hassen*), podobně *Kuss*, *er lässt*, *er muss*, spojka *dass* (místo dosavadního *daß*) apod. Naproti tomu po dlouhých samohláskách nebo dvojháskách *ß* zůstává (*Straße*, *draußen*, *beißen*).

Další pravidlo vede k důslednějšímu zachování stejného základu u odvozování. Bude se tedy psát *Bändel* (nikoli *Bendel*) od *Band* podobně *schnäuzen*, nikoli *schneuzen* od *Schnauze*. Toto pravidlo může ovšem u uživatelů vyvolávat rozpaky. I nové psaní je totiž *Eltern*, nikoli, jak bychom podle etymologie očekávali, *Ältern*, od základu *aufwenden* je *aufwendig*, ale od *Aufwand* se bude psát *aufwändig*. S námitkami se může setkat i vytváření trojčlenných skupin stejných písmen u složenin – *Flussand*, *Flanellappen*, *Balletttänzer*, *Ballettruppe*, *Stofffetzen* (dosavadní pravopis tu zjednodušoval na psaní dvou stejných písmen vedle sebe). Podobně se zmnožují i písmena označující souhlásky a souhláskové skupiny v odvozeninách typu *Rohheit* (*roh* + *heit*), *Zähheit*, *Zierrat*. Varianta vznikne u slova *selbständig*, *selbstständig*. Nově se zavádí vedle starších podob poněmčelé psaní u slov *essenziell* (dříve jen *essentiell*), *Differenzial*, *Potenzial*, *substanzuell* apod. podstatné jméno jako předpona slovesa se ve většině případů nově píše zvláště s velkým písmenem *radfahren* - *Rad fahren* (jezdit na kole).

Z oblasti interpunkce se mění psaní čárky v rozvinuté infinitivní konstrukci (*Darüber, bald zu einem Erfolg zu kommen, dachte sie lange nach. Sie, um bald zu einem Erfolg zu kommen, schritt alsbald zur Tat.*) U dělení slov se zrušilo staré pravidlo, že skupina *st* se zásadně nerozděluje. Je tedy možné rozdělit *Wes-te* (jako *Wes-pe*), *Kas-ten*, *Mus-ter*. Písmeno *c* se při dělení už nenahrazuje písmenem *k* a připojuje se k následující souhlásce (*Zu-cker*, *le-cken*, *Ba-cke*). Nová pravidla uživatele už rovněž nenutí dělit slova cizího původu podle etymologického principu (*Chir-urg*). Neustále se rozšiřující automatické dělení slov nepochybně vedlo k zrušení pravidla, že při dělení nesmí na řádce zůstat jediné písmeno. Lze tedy dělit *U-fer*, *O-fen*.

Reforma však neodbourává některé verbální zvláštnosti v rakouské němčině, jako jsou slova "*der Karfiol*" nebo "*die Matura*" (maturita), jež nejsou v Německu obvyklá.

7.3 Neue deutsche Rechtschreibung

Die aktuelle Rechtschreibregelung ist seit 2007 für alle Schulen verbindlich. Dennoch bestehen bei Einzelfällen noch Unsicherheiten, da es schwierig ist, die wichtigsten Änderungen und Regeln stets präzise und auswendig präsent zu haben. Viele Änderungen zur Rechtschreibregelung geben den Schreibenden mehr Freiheit, sich zwischen zwei korrekten

Schreibweisen zu entscheiden. Allerdings gibt es auch neue Schreibungen, die verpflichtend sind, für die es also keine Varianten gibt.²

ss – ß: Das „ß“ steht nur nach langem Vokal oder Diphthong: draußen, Maß, reißen, schließen ... Nach kurzem Vokal steht immer das „ss“: gerissen, küsst, messen, Riss, Schloss.

Bei Verbindungen aus zwei Verben mit bleiben und lassen ist bei übertragener Bedeutung Getrennt- und Zusammenschreibung erlaubt, z. B.: liegen bleiben / liegenbleiben, sitzen bleiben / sitzenbleiben, stehen lassen / stehenlassen.

Substantiv + Verb: Diese Verbindungen werden normalerweise getrennt geschrieben. Es gibt aber auch Fälle, bei denen sowohl die Zusammenschreibung als auch die Getrenntschreibung möglich ist. Dazu gehören z. B.: achtgeben / Acht geben, danksagen / Dank sagen, gewährleisten / Gewähr leisten, haltmachen / Halt machen, maßhalten / Maß halten, brustschwimmen / Brust schwimmen, delfinschwimmen / Delfin schwimmen, marathonlaufen / Marathon laufen, staubsaugen / Staub saugen.

verblasste Substantive + sein/bleiben/werden: Es gilt in der Verbindung mit sein/bleiben/werden die Kleinschreibung für Wörter wie angst, bange, feind, freund, klasse, leid, pleite, recht, schuld, spitze, unrecht: Mir wird angst und bange. Ich bin ihm feind. Sie ist pleite. Das bleibt unrecht.

Infinitive mit als, anstatt, außer, ohne, statt, um müssen mit Komma abgetrennt werden: Ich ging erst, als sie schlief. – Anstatt ihnen zu helfen, beschimpfte er seine Freunde. – Sie biss in die rohe Zwiebel, ohne mit der Wimper zu zucken. – Er ging hinaus, um zu rauchen.

PRO ZÁJEMCE

Na webové stránce Akademie.de si můžete udělat test, kde si ověříte Vaši znalost pravopisu a poté se zaměřit v online cvičeních nebo na webinářích na problematickou oblast.

<https://www.akademie.de/wissen/neue-deutsche-rechtschreibung/interaktiver-rechtschreibtest> [19.3.2020]

<https://www.akademie.de/wissen/neue-deutsche-rechtschreibung> [19.3.2020]

<https://www.neue-rechtschreibung.de/neue-rechtschreibung.de/aenderungen/> [19.3.2020]

² <https://www.neue-rechtschreibung.de/> [19. 3. 2020]

SAMOSTATNÝ ÚKOL

Vypište si důležité odborné pojmy a vytvořte si z nich česko-německý slovníček. Zamyslete se nad cíli kapitoly. Poznámky vložte do portfolia.

SHRNUTÍ KAPITOLY

Nejzásadnější změnou českého pravopisu bylo zavedení diakritiky místo spřežek, Německý jazyk má od roku 2006 nový pravopis, který byl dlouho diskutován a v některých médiích dosud není dodržován.
